

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

בין פירוק להרכבה: פרדוכסים של תרבות, זהות וקהילה - 63614

תאריך עדכון אחרון 07-09-2022

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: מוסמך

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: חינוך יהודי

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר א'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): מיכל מושקט-ברקן

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: mmuszkatbarkan@huc.edu

שעות קבלה של רכז הקורס: ימי רביעי בין 12:00-13:00 בתיאום מראש

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

"ולמדת אותם את בניכם לדבר בם" (דברים י"א, י"ט)

חינוך עוסק בהענקת משמעות. על פי תפיסתנו, חינוך יהודי אמור לצייד הן את המחנכות והן את המתחנכים ביכולות ניתוח של תהליכים ומגמות היסטוריות ואקטואליות, וביכולות התבוננות עצמית רפלקטיבית. החינוך היהודי מבקש אפוא לאפשר הענקת משמעות להקשר הרחב ולמצב האנושי הספציפי. הוא מבקש לפתח מוטיבציה ויכולת לשימור ולשינוי של סיפור יהודי חיוני. החינוך היהודי תובע אחריות כלפי המסורת ומוסריה, המסרים ונמעניו.

"עת לפרוץ ועת לבנות" (קהלת ג, ג)

ביסוד הקורס הנחה לפיה בכל דור ובכל חברה ניתן לזהות מגמות פירוק - של מוסכמות, הנחות יסוד, אמיתות, ועוד, ובמקביל מגמות של בניה והבניה. הפירוק מתרחש גם בסביבות השמרניות ביותר, וההרכבה היא מנת חלקם גם של אלה השואפים לעקור את הכל מן היסוד. נשאל על תפקידם של אנשי חינוך בעידן שבו הפעולה של פירוק והרכבה מואצת, ואינטנסיבית. שתי פעולות יסוד אלה גם יחד, הן חלק מתהליכי שינוי המתחוללים, לעיתים בו זמנית בחינוך בכלל ובחינוך היהודי בפרט. בקורס נכיר וננתח מגמות אלה ונזמין את המשתתפים והמשתתפות להבנות את תפיסתם החינוכית תוך משא ומתן בין פירוק והרכבה, בין ביקורת לחזון. נתמקד בשלושה מישורים שבהם התהליך הנצחי של רצוא ושוב, פירוק והרכבה, בא לידי ביטוי מובהק: התרבות, הזהות והקהילה.

בעת החדשה יהודים נחשפו למגוון רחב של כלים שבאמצעותם ניתן לחקור את הטענות המסורתיות של התרבות היהודית על אודות ההיסטוריה, היקום, ועוד. לעתים כלים אלה שימשו כלי תמיכה ולעתים כלי ניגוח. היהדות עברה טלטלה גדולה במאות השנים האחרונות. בנוסף לכלי הניתוח האלה, הכוללים מדעי הטבע, פילולוגיה, מחקר היסטורי, פסיכולוגיה ועוד, תהליכים ואירועים מכוונים הציבו אתגרים כבירים בפני ביטויים קלאסיים של התרבות היהודית. נעמוד הן על הפירוק והן על הניסיונות להרכיב מחדש את החיים היהודיים בזרמים ובעדות השונים של היהדות בת זמננו.

העידן המודרני מתאפיין בחיפוש של האדם הבודד אחר תכלית, משמעות וזהות. רבים הגורמים המחלישים את הזהות המסורתית. מהפכות מודרניות כגון הפסיכולוגיה והפמיניזם יצרו שיח זהות חדש, ונבקש לעמוד על קווי המתאר שלו.

כמו ששאלות של תרבות (מהי אמונה? מהי הלכה? מהי תפילה?) ושאלות של זהות (מי אני? איזה כוחות מניעים את רצונותי? איך עלי להגשים את עצמי?) עברו טלטלות רבות בעת החדשה, כך גם שאלות של שיוך חברתי וקהילתי. נדמה שבעם ישראל, שחוזה חזרה לתנאי ריבונות לאחר שנות אלפיים, השינוי היה מהפכני אף בהשוואה לעמים אחרים. נשאל מהו התפקיד של הקהילה לאחר תהליכים עמוקים של פירוק והרכבה מחדש.

"לעבדה ולשמרה" (בראשית ב, ט"ו)

בכל חברה המושתתת על מסורת מתקיימים תהליכי שינוי. תפקיד המחנכות לזהות ולהוביל שינויים תוך קיום דיון מתמיד בשאלות ערכיות ומוסריות מתוך מחויבות לטיפול המסורת ותרומתה הייחודית לעולם. לעסוק בחינוך משמע להעניק משמעות מעבר למשימה ההוראתית המיידית, וזה דורש נכונות להעניק מתוך אכפתיות. פדגוגיה של אחריות קוראת למסירות ולנדיבות. זוהי גישה חינוכית שאינה מסתפקת בניתוח תהליכים או בשיפור טכניקות של הוראה. פדגוגיה של אחריות היא פיתוח של השקפות, שפה ופרקטיקות לאחריות מוסרית על בסיס יחסי דאגה ואכפתיות. לשם כך יש צורך בברור ערכי ומוסרי, בפיתוח אכפתיות כלפי הזולת במסגרת הרקמה האנושית אשר כל יחיד הוא חלק ממנה. פדגוגיה של אחריות בחינוך יהודי מתיחסת לכמה מסוגיות היסוד של חינוך בהקשרו האוניברסלי והפרטיקולרי גם יחד ורואה את תפקיד החינוך כפיתוח של יכולות כגון אכפתיות, התבוננות, נוכחות,

ומחויבות לתיקון. היא מבקשת ליצור רקמה של חיבורים בין חינוך פרטיקולרי הנתון בתוך הקשר לאומי, אתני ודתי לבין הקשרים אנושיים וגלובליים. כך למשל פדגוגיה של אחריות מושפעת מפדגוגיה אקולוגית, חברתית, ביקורתית ופמיניסטית ושואבת מהן הנחות יסוד אשר בתורם ישפיעו על הדרך בה אנו חושבים ועושים חינוך יהודי.

מטרות הקורס:

1. לזהות דינמיקות של שינוי בחינוך יהודי תוך ניתוח תהליכי פירוק והרכבה בכלים שנלמדו בקורס.
2. לתאר פרקטיקה חינוכית בה הם עוסקים במונחים של פירוק והרכבה.
3. לנקוט עמדה באשר למשמעות ולדרכי יישום של פדגוגיה של אחריות.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

1. לזהות דינמיקות של שינוי בחינוך יהודי תוך ניתוח תהליכי פירוק והרכבה בכלים שנלמדו בקורס.
2. לנקוט עמדה ולבססה בכלים אקדמיים, באשר למשמעות ולדרכי יישום של פדגוגיה של אחריות.
3. להיות שותפים לבניית קהילה לומדת: לעזור ולהיעזר בעמיתים ובעמיתות כדי לייצר למידה פוריה וערבות הדדית.

דרישות נוכחות (%) :

80%

שיטת ההוראה בקורס: קריאה, ניתוח, דיון.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

- 14.10.20 לקראת פדגוגיה של אחריות אידיאולוגיות-על בחינוך
14.10.20 מודרנה / פוסט-מודרנה
21.10.20 פלורליזם
28.10.20 עיבוד הביוגרפיות
04.11.20 זרמים וזהויות
11.11.20 "עת לעשות לה" מסורת של פירוק
18.11.20 מאי חנוכה: של מי המסורת הזו
25.11.20 זהויות תחת איום
02.12.20 כל אחד הוא אור קטן
09.12.20 הלנו אתה? פלורליזם וקהילה
23.12.20 אל תקרא לי עם
30.12.20 פירוק והרכבה - המעשה החינוכי
06.01.21 לקראת פדגוגיה של אחריות

חומר חובה לקריאה:
לפי הנחיות בכל שיעור:

1. סילבוס תרבות יהודית-ישראלית
2. אבי שגיא, אתגר השיבה אל המסורת, הרטמן-בר-אילן/הקיבוץ המאוחד, תשס"ג, עמ' 302-323
3. אחרי קריסת החממות - חינוך דתי בעולם פוסט מודרני / ברוך כהנא, דעות [נאמני תורה ועבודה] 11 (תשס"א) 34-39
4. אביעזר רביצקי חירות על הלוחות, עם עובד/אפקים, תשנ"ט עמ' 114-138
5. אבי שגיא, המסע היהודי-ישראלי, מכון הרטמן, תשס"ו
6. אלכסנדר אלטמן, פנים של יהדות, אפקים, עם עובד, תשמ"ג, עמ' 217-232
7. אלי שכטר, "על זהות, קהילה וחינוך - מבט מהפסיכולוגיה", בית הספר לחינוך, אוניברסיטת בר אילן (טרם פורסם)
8. אליעזר שביד, הציונות שאחרי הציונות, הסתדרות הציונית העולמית, תשמ"ו עמ' 149-164
9. גילי זיוון, פלורליזם, סובלנות וחינוך דתי - הרהורים אקדמיים ואישיים.
10. דורית אלט ונורית רייכל, פדגוגיה אחרת: למידה לאורך החיים והשכלה גבוהה (תל אביב: רסלינג, 2018)
11. זלי גורביץ על הגבול הדק בין זהות לאחרות, האחר, בין אדם לעצמו ולזולתו, בעריכת דיטשר ובן ששון 2001 הוצאת ידיעות אחרונות, עמ' 37-51.
12. זהר, דוד, חובות יהודית בעולם מודרני : הרב חיים הירשנזון ויחסו אל המודרנה 2003 עמ' 32-40
13. חנה הרצוג, "התרת הסבך של המודרניות: ההבניה ההדדית של מגדר, דת ומדינה", מתוך: פרדוקס ספינת תזאוס [בעריכת חנה הרצוג וענת לפידות-פירילה] (ירושלים: ואן-ליר / הקיבוץ המאוחד, 2014), עמ' 24-70
14. חנוך ירושלמי, משבר וצמיחה 2007, הוצאת הקיבוץ המאוחד
15. חינוך יהודי בישראל בעידן פוסט רבני משה שניר/טורא ד (1996) 32-47
16. יהודע עמיר "על פלורליזם ועל חינוך לתרבות יהודית: לכינונה של תשתית עיונית לחינוך יהודי פלורליסטי. בתוך גיליס, מושקט-ברקן ופומסון, בלשון רבים. 2015 עמ' מ"ח-ע"ד.
17. יונתן זקס, משבר וברית: מחשבה יהודית מודרנית ופוסט-מודרנית, האוניברסיטה העברית, ירושלים 2000
18. יונתן זקס לרפא עולם שבור, 2010, הוצאת קורן
19. יפה בניה, הכל מתחיל בבית, הד החינוך, אפריל 2008
20. לקראת פרדיגמה חינוכית חדשה במערכת החינוך הישראלית בעידן הפוסט-מודרני ד"ר מרגלית יוסיפון פרופ' מרים שמידע כסלו תשס"ו
21. ישראל שפיר בשבח הרגשות הקוגניטיביים, בתוך חינוך לחשיבה ביקורתית בעריכת יורם הרפז, הוצאת מאגנס תשנ"ו עמ' 190-206
22. מיכאל רוזנק, צריך עיון : מסורת ומודרנה בחינוך היהודי בזמננו, הוצאת מאגנס, 2003
23. מרדכי ניסן, היבטים חינוכיים של השונות בתפיסת הזהות היהודית, בתוך גיליס, מושקט-ברקן ופומסון, [עורכים] בלשון רבים 2015, עמ' פ"ג-ק"ד.
24. משה רוסמן הסטוריה יהודית? כתיבת הסטוריוגרפיה יהודית בעידן פוסט מודרני. בני ברק, הקיבוץ המאוחד 2007. מבוא עמ' 14-33.
25. צבי לם, "פלורליזם תרבותי כאידיאולוגיה" עיצוב ושיקום בעריכת צבי לם, בית הספר לחינוך,

-
- הוצאת מאגנס, האוניברסיטה העברית תשנ"ו. עמ' 204-211
26. צבי לם, רעיון הפלורליזם ויישומיו בחינוך הישראלי, בתוך: אילן גור-זאב (עורך), חינוך בעידן השיח הפוסטמודרניסטי, מאגנס, ירושלים, 2004, עמ' 207-219
27. צבי לם במערבולת האידיאולוגיות 2002
28. מבוא, סליגמן בתוך פישר וסליגמן עול הסובלנות, 2007, עמ' 15-25
29. עודד שרמר, החינוך בין רדיקליות לסובלנות, מאגנס, ירושלים, 1999
30. פוקס, שפיר ומרום, מדברים חזון, בהוצאת מנדל 2009
31. פנינה פרי, "מבוא - חינוך בחברה רבת תרבויות, פלורליזם ונקודות מפגש בין שסעים תרבותיים", מתוך: חינוך בחברה רבת תרבויות [בעריכת פנינה פרי] (ירושלים: כרמל, 2007)
32. רוברט סווארץ, "חשיבה ביקורתית, תוכנית הלימודים ובעיית ההעברה", בתוך חינוך לחשיבה ביקורתית בעריכת יורם הרפז, הוצאת מאגנס תשנ"ו עמ' 165-189
33. שג"ר "לחיות בצמוד לאין" לוחות ושברי לוחות פוסט מודרניזם, 2011, הוצאת משכל, עמ' 31-52
34. שגיא, 2006, זהות רב תרבותית ומחויבות ערכית בתוך המסע היהודי-ישראלי עמ' 185-207
35. Michael A. Meyer "A Liberal Argument against Pluralistic Jewish Education" בתוך גיליס, מושקט-ברקן ופומסון, בלשון רבים. 2015
36. Jonathan Sacks, *One People? Tradition, Modernity, and Jewish Unity* (London: Littman Library, 1993), pp.143-148.
37. Palmer Parker, *The Courage to Teach: Exploring the Inner Landscape of a Teacher's Life*, 1985

חומר לקריאה נוספת:

מרכיבי הציון הסופי :

מידע נוסף / הערות:

ציפיות

1. לגלות הקשבה, להסתקן, להיות מעורבים, רפלקטיביים ואכפתיים; להיות נוכחים ולהשתתף בשיעורים ובדיונים הקבוצתיים, למלא אחר משימות הקריאה והכתיבה השוטפות בזמן.
2. להיות חברה/ פעילה/ בקבוצה/קהילה הלומדת ולהוות משאב משמעותי לעיבוד שאלות חינוכיות ועמדות אישיות.
3. לתת ולקבל משוב ולהיות מוכנים לתקן בעקבותיו.